
TREBALL FINAL DE GRAU

ANÀLISI DE RELATS DE VIVÈNCIES COMUNITÀRIES DE JOVES MIGRADES PARTICÍPIS DE PROJECTES D'ORGANITZACIÓ COL·LECTIVA DES D'UNA PERSPECTIVA DE CLASSE

Estudiant: Pau Darnés Cros*

Tutor: Edgar Iglesias Vidal

Grau en Educació Social

Universitat de Girona

Juny del 2021

Resum

Una aproximació a la quotidianitat de la incidència en la vida de persones joves migrades que tenen la seva classe i el seu estat social a l'hora de relacionar-se amb el teixit comunitari. A través d'històries de vida s'aprofundeix progressivament en la naturalesa de risc o de protecció que han tingut en la seva vida les relacions comunitàries en les quals s'han vist immerses. En aquest marc, l'estratificació social esdevé un element clau en les interaccions amb el teixit comunitari i la participació en projectes d'organització col·lectiva una finestra a factors de protecció, sobretot a l'hora d'integrar-se i sobreviure al llarg del procés migratori.

Paraules clau: joves migrades; comunitat; estratificació social; resiliència comunitària.

Abstract

An approach to the relationship between young migrants social class and social status, and community. And the impact of this relationship in young migrants daily life. Through life stories, one gradually delves into the nature of the risk or protection that the community relationships in which they have been immersed have had in their lives. In this context, in one hand, social stratification becomes a key element in interactions with the community. In the other hand, participation in collective organization projects is a way to find protection factors, especially during the migratory process.

Key words: young migrants; community; social stratification; community resilience.

*Estudiant d'Educació Social de la Universitat de Girona.
Adreça electrònica: paudarnesc@gmail.com

Introducció

Les joves migrades són *per se* un col·lectiu en risc al nostre país. El sistema capitalista neocolonial i la societat marcada pel classisme, el racisme i la xenofòbia que se'n desprèn en són la causa.

En aquest marc, l'estudi parteix de l'interès d'indagar i profunditzar en la realitat més quotidiana i pragmàtica de la vida de les joves migrades en aquesta estructura. Poder fer una aproximació vivencial a la seva forma de viure i de sobreviure, de relacionar-se i de sentir, en un context tan impregnat –a priori– de violències. Per aquest motiu, per la motivació d'aproximar-se des d'una tònica tan personal i íntima, es pren la decisió d'usar un mètode qualitatiu que possibiliti l'accés a aquesta informació i, més concretament, se seleccionen les històries de vida com a instrument idoni per poder-ho realitzar.

En les primeres passes per seguir aquest traç s'identifiquen dos elements potencialment determinants en la vida de les joves migrades: en primer lloc, el teixit comunitari s'observa com a l'element que vesteix el context d'aquestes persones, en tant que actor principal de l'escenari social on es forgen les seves quotidianitats. En segon lloc, la classe social i l'estrat social de les joves migrades s'observen com a categories socioeconòmiques i socioculturals significatives en relació amb aquesta comunitat, que dibuixen i perfilen les relacions que hi estableixen. D'aquesta forma, inicialment es parteix de l'interès d'indagar en la interacció entre aquests tres elements: les joves migrades, la seva classe social i estrat social i el teixit comunitari en el qual es veuen immerses.

Seguidament, fruit d'un exercici d'interrelació d'aquests tres primers elements, es comprèn que hi ha almenys dos processos socials més que entren en joc en la seva vida quotidiana. Per una banda, de la interacció del teixit comunitari i de la classe social i l'estrat social, es concep que les joves estan immerses, al mateix temps, en una jerarquitització social que es materialitza en el fenomen de l'estratificació social. Per altra banda, es creu rellevant incorporar en la recerca les experiències de vinculació a projectes d'organització col·lectiva en les trajectòries de vida de les persones migrades; en tant que projectes col·lectius presents en el teixit comunitari potencialment influents en la vida de les joves. Així doncs, l'objectiu de la recerca es consolida en analitzar relats de vivències comunitàries de joves migrades participants de projectes d'organització col·lectiva des d'una perspectiva de classe.

Poder fer una aproximació tant personal i íntima a la vida d'aquestes dues persones ha estat d'un enorme interès tant acadèmic com personal. En les següents planes hi conflueixen dos relats biogràfics, en tant que dues trajectòries vitals, que ens acosten a una realitat tant propera com desconeguda. L'aspiració d'aquest article, doncs, és la d'impregnar-se i de col·lectivitzar el seu coneixement.

Marc teòric

El marc d'aquest estudi, l'espai on l'ubiquem, és el teixit comunitari. Uriarte (2013) defineix la comunitat com:

Entitat social amb major significat que el nombre de persones localitzades en un territori; són individus que, per sobre de la quantitat dels seus membres, mantenen entre si relacions humanes i econòmiques, comparteixen idees, valors, costums, metes, institucions i serveis amb diferent grau de conformitat i conflicte (p.10).

És a dir, s'observa a la comunitat com a un ens que, transcendent l'aglomeració dels seus individus, es compon d'un seguit de dinàmiques i característiques col·lectives pròpies i genuïnes que es generen de la interacció entre els subjectes que en formen part de forma més o menys activa i conscient.

Un dels processos col·lectius que es poden establir en el si del teixit comunitari és el de la resiliència comunitària. Segons Uriarte (2013) aquesta és "la capacitat del sistema social i de les institucions per fer front a les adversitats i per reorganitzar-se posteriorment de mode que millorin les seves funcions, la seva estructura i la seva identitat" (p.10). Aquest fenomen, segons Suazo (2016) "comporta una mobilització de les fortaleses i oportunitats que poden facilitar el progrés de persones, famílies i comunitats cap a una vida més digna i saludable, després d'enfrontar un impacte o situació de crisi" (p.25). Partint de la vessant comunitària de la resiliència i en el cas específic de les persones migrades, Nina-Estrella (2018) afirma que "els elements del context cultural d'una persona poden tenir un efecte protector davant l'adversitat o els traumes" (p.34). Pel que fa a l'impacte de la xarxa social, Flors-Yeffal (2013, citat per Nina-Estrella, 2018) va documentar que "adopten un paper significatiu com a factor de protecció a l'hora de proporcionar suports socials, construir capital social, preservar la integritat cultural i en poder ajudar a superar l'adversitat" (p.34). Partim de la comunitat com a marc i de la resiliència comunitària com procés potencialment influent en la vida individual i en l'experiència comunitària de les joves migrades.

Per poder situar i comprendre la interacció entre la classe social de les joves i el teixit comunitari, convé tenir en consideració el fenomen de l'estratificació social com a potencialment influent en la seva vida en comunitat. Segons Stravenhagen (1971, citat per López, 1989) "per estratificació social generalment s'entén el procés pel qual els individus, famílies o grups socials s'ordenen jeràrquicament en una escala" (p.386). Tal com escriu Wallner (1975, citat per López, 1989) aquest fenomen consisteix en la "classificació d'una societat en categories demogràfiques segons un determinat ordre jeràrquic en virtut d'uns criteris de valoració que són normatius en aquella societat" (p.386). Així mateix, Bottomore

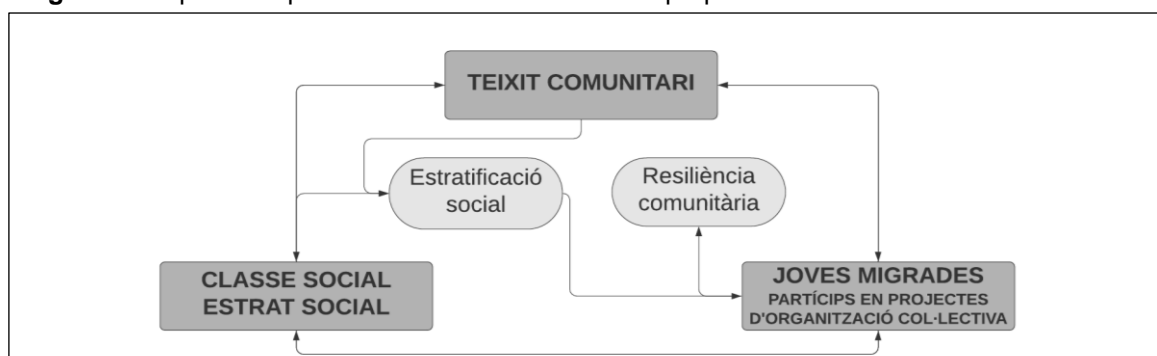
(1973, citat per López, 1989) defineix les classes socials com a “estrats més o menys endògens consistents en famílies de prestígis aproximadament iguals que són o serien recíprocament acceptables per la interacció social que culturalment es consideren com a més o menys simbolitzadora d'igualtat” (p.386). Es complementa aquesta definició amb l'aportació que es fa des de la teoria marxista, en el marc de la qual Lenin (1919) escriu:

Les classes són grans grups d'homes que es diferencien entre si pel lloc que ocupen en un sistema de producció social històricament determinat, per les relacions en les quals es troben en relació als mitjans de producció (relacions que en la seva major part les lleis ratifiquen i formalitzen), pel paper que exerceixen en l'organització social de la feina, i, consegüentment, per la manera de percebre i la proporció en què perceben la part de riquesa social de què disposen (p.16).

Partint del conjunt d'aquests elements conceptualitzadors, per una banda s'entén que tant els elements socioculturals definitoris dels estrats socials, com els elements socioeconòmics definitoris de les classes socials, són atributs influents en el fenomen de l'estratificació social. Per altra banda, s'entén que el fenomen de l'estratificació social és aplicable al context sociocultural i comunitari en el qual viuen les joves de l'estudi en tant que –almenys– joves, migrades i de classe treballadora, entre altres atributs amb simbolitzacions influents en aquesta jerarquització social. A més a més, segons Gerth i Mills (1963, citat per López, 1989) es defineix que “el procés de jerarquització social, la pertinença a una classe, té una notable influència sobre l'ordre de les experiències, actituds i conductes individuals, sobre la personalitat i sobre la vida microgrupal i en societat” (p.385). Així doncs, no sols es parteix de la base que aquest procés social és significatiu i aplicable al context dels joves sinó que el present estudi parteix de la premissa que també genera una influència a la seva realitat quotidiana i individual, així com a la seva vida en comunitat i pròpiament en aquesta mateixa.

Per una major comprensió de les interaccions conceptuals de les quals parteix el present estudi s'ha elaborat un mapa conceptual (Fig. 1) que s'interrelacionen tots els elements descrits:

Figura 1. Mapa conceptual del TFG. Font: Elaboració pròpia.

En aquest marc teòric queda palès, doncs, que elements significatius en tant que materialment determinants com el fet de ser de classe treballadora o socialment simbolitzants com la condició de persones migrades, són ineludibles a l'hora de situar i comprendre la relació de les joves amb el teixit comunitari, que les situen irrevocablement en una determinada posició de la jerarquia social. El present estudi parteix del reconeixement d'aquesta realitat, d'aquesta fragmentació social que situa a les joves en un determinat estrat social, reconeixent la seva transcendència en l'experiència vital. Havent definit que la interacció entre classe social i teixit comunitari ens duu a una estratificació social, i que aquesta té una implicació en la vida individual i col·lectiva de les joves i de les comunitats, ens interessa indagar en la morfologia d'aquestes implicacions i comprendre'n la naturalesa més íntima, quotidiana, vital i sensorial.

Mètode

Objectius i hipòtesis

Analitzar relats de vivències comunitàries de joves migrades partíeps de projectes d'organització col·lectiva des d'una perspectiva de classe és l'objectiu principal de l'estudi. Més concretament, es procura identificar la relació de les joves migrades amb el teixit comunitari al llarg de la seva vida en el sentit d'identificar-hi factors de protecció i de risc. De la mateixa forma, es procura indagar en les experiències participatives en projectes d'organització col·lectiva per tal d'observar la seva incidència en la vida de les joves i d'identificar-hi elements relacionats amb la resiliència comunitària. Finalment, un dels compromisos que s'adopten és el de fer extensius tots els materials generats i les conclusions extretes a les persones informants. L'estudi parteix de dues hipòtesis inicials:

1. Els relats vitals de les joves migrades partíeps en projectes d'organització col·lectiva es vinculen a processos de resiliència comunitària com a factors de protecció en el marc de la pertinença a un estrat social desfavorable.
2. Les percepcions i les experiències de les joves migrades partíeps de projectes d'organització col·lectiva indiquen que l'estrat social al qual aspiren en la comunitat de destí és més precari en comparació a l'estrat social que pertanyien en la comunitat d'origen per la seva condició de persones migrades.

Instrument

En la present recerca s'usen les històries de vida com a mètode d'investigació qualitativa. Segons Cordero (2012) les històries de vida s'entenen com "la forma en què una persona narra de manera profunda les experiències de vida en funció de la interpretació que aquesta li hagi donat a la seva vida i el significat que es tingui d'una interacció social" (p.53).

Aquesta selecció es desprèn dels objectius de l'estudi, que apel·len a una recerca més en profunditat que en extensió, referint una investigació que permeti aproximar-se a la realitat estudiada des d'una dimensió quotidiana i vivencial. Partint d'aquests plantejaments, de la voluntat de profunditzar, les històries de vida es perfilen com a instrument més adequat per a la recopilació de dades, ja que tal com escriu Ferrarotti (2007) "és just a la comprensió profunda, i no sols a la descripció dels contorns externs, pel que serveixen les 'històries de vida'" (p.17). Realitzant les històries de vida a aquestes joves, s'accedeix a unes dades que, com escriu Ruiz Olabuénaga (2012 citada per Cordero, 2012) "provenen de la vida quotidiana, del sentit comú, de les explicacions i reconstruccions que l'individu efectua per viure i sobreviure diàriament" (p.50).

El present article, lluny de pretendre assolir conclusions generalitzables, si que compta amb l'interès de socialitzar uns relats particulars i personals de les informants entenent-los com a fruit d'una realitat, d'un context i d'un moment històric; i, per tant, es presenta des de la invitació a la persona lectora a la reflexió sobre el món on vivim. Justament, aquesta n'és una aspiració per la informació que ens ofereixen les històries de vida sobre les societats que emmarquen els relats vitals. En aquest sentit escriu Muñoz (1992):

El seu interès resideix en què permet als investigadors socials situar-se en aquest punt crucial de convergència entre: 1. El testimoni subjectiu d'un individu a la llum de la seva trajectòria vital, de les seves experiències, de la seva visió particular, i 2. La plasmació d'una vida que és el reflex d'una època, d'unes normes socials i d'uns valors essencialment compartits amb la comunitat de la qual el subjecte forma part (p.44).

De la mateixa forma vincula la informació recollida amb la història de vida al context Cordero (2012) quan escriu que "no només proveeix informació en essència subjectiva de la vida sencera d'una persona, sinó que inclou la seva relació amb la seva realitat social, els contextos, costums i les situacions en les quals el subjecte ha participat" (p.53). És a dir, com narren Santamarina y Marinas (1995, citades per Cordero, 2012) les històries de vida "permeten fer referència a les formes de vida d'una comunitat en un període històric en concret" (pp.53-54). De la mateixa forma Ochoa (1997) comprèn aquesta capacitat de les històries de vida per analitzar el context sociocultural quan escriu que obren "una finestra per mirar el món social". I així mateix es posicionava Muñoz (1992) quan apostava per "tractar a les experiències conscients dels actors socials com constitutives, entre altres factors, dels sistemes socioculturals" (p.41).

En l'estudi s'usa el format *temàtic* d'històries de vida. Tal com escriu Cordero (2012) aquesta tipologia "comparteix molts trets de les històries de vida completes, però delimiten la investigació a un tema, assumpte o període de la vida del subjecte, realitzant una exploració

a fons d'aquest" (p.54). Aquest format permet centrar els relats biogràfics en les vivències relacionades amb el teixit comunitari, la resiliència comunitària, la classe social i l'estratificació social.

Participants

Les joves migrades de classe treballadora partíeps de projectes d'organització col·lectiva conformen la mostra no probabilística subjectiva del present estudi. La mostra es delimita a aquest col·lectiu en el sentit que s'esbiaixa des de les realitats que es prenen investigar: formen part d'una classe social precaritzada i d'un estrat social desprestigiad, compten amb vivències comunitàries diverses i han pres partit en processos participatius potencialment relacionats amb la resiliència comunitària. Concretament, es compta amb la participació de i de l'A., home cisgènere, i Juani Rodríguez¹, dissident sexual, dos joves de vint-i-vuit anys migrats del Marroc i de Mèxic, respectivament. Ambdós han tingut trajectòries vinculades a projectes d'organització col·lectiva i específicament han coincidit a la *Semilla Migrante*, un bloc de pisos *okupat* a la ciutat de Girona.

Per fer la selecció de la mostra es tenen en consideració les característiques del subjecte escollit que apunta Muñoz (1992):

Que sigui brillant, genuí, sincer, que s'expliqui amb claredat i introdueixi en el seu relat elements amens, que sigui autocrític i analitzi amb una certa perspectiva la seva pròpia trajectòria vital i, sobretot, que sigui constant i estigui disposat a arribar fins al final (p.47).

A l'hora de realitzar les entrevistes de les històries de vida es tenen en compte diverses consideracions basades en la bibliografia consultada com les d'establir un horari de les sessions a conveniència de la participant, permetre el temps necessari per recollir la informació, delimitar la duració aproximada de les sessions, explicar que es prendran notes de la sessió i revisar-les al final d'aquesta, permetre a la participant retirar-se de la investigació en qualsevol moment, crear una atmosfera segura i de confiança, evitar interrompre a la participant innecessàriament, transcriure textualment cada història de vida, compartir les gravacions i transcripcions amb les informants i firmar un consentiment informat (Taylor y Bodgan, 1984, Viruet, 1997, Atkinson, 1998 citats per Cordero, 2012, p.57).

¹ Convé deixar constància de que Juani ha decidit autònoma i deliberadament fer constar el seu nom complet en aquest estudi un cop firmat el consentiment informat.

Resultats

I. Trajectòries comunitàries

Comunitats en la infantesa i adolescència vinculades als barris

S'ubiquen a l'A. a un barri del Marroc i a Juani a una perifèria d'Atacocumilco, Mèxic. En aquests contextos, ambdós protagonistes relaten com al llarg de la infància es relacionen amb uns grups d'amistats de referència amb una incidència vital notòria: tant pel que fa a la sociabilització com a la creació de la identitat. Ambdues persones relaten que els grups amb qui es relacionaven quan eren petites eren amistats del propi barri -amb qui compartien estatus socioeconòmic- i observem com hi tenen experiències que els vinculaven a alguns factors de risc:

“Bueno, la meva vida era això, carrer, jugar, estudiar i... esport. (...) Passàvem de tot. (...) Passar els dies jugant, anant a... altres pobles, altres barris... eh... provocant problemes...” (Història de vida A.)

“Me empecé a juntar como con los... no sé si decir las pandillas. (...) Tuve muchos conflictos a nivel... con la policía, con mi madre... (...) Nos metimos en problemas inter-barriales entre otros grupos... fue cuando yo tuve un conflicto de tipo físico, o sea que me golpearon entre ocho personas... (...) Entonces se hizo una batalla campal. (...) O sea allí te peleas con cadenas y cinturones.” (Història de vida de Juani)

“El grupo como de colectividad que era como muy masculino. (...) Eso hizo que yo desarrollara una masculinización como forma de protección y de legitimidad ante el grupo. (...) Tuve una masculinidad hegemónica por el tipo de ambiente que se daba.” (Història de vida Juani)

En els dos casos hi ha una prompta desvinculació dels grups d'amistats del barri per diferents motius vinculats a la migració interna, al canvi de centre educatiu i a la inserció laboral. Al mateix temps hi ha una vinculació amb noves comunitats relacionades amb els estudis, la cultura i el lleure:

“I, bueno, fins les dotze, onze, sí, vam anar a l'altre barri. (...) M'importava més els estudis que estar amb la gent allà. (...) Después ja m'ajuntava més amb... la gent amb qui estudiava, que la gent del, del meu barri.” (Història de vida A.)

“Y eso precisamente coincidió del proceso de salir de la secundaria y a empezar a alejarme de este grupo porque empecé a trabajar.” (Història de vida Juani)

Juani s'integra en un grup de dansa, un projecte cultural i de lleure:

“[El grupo de danza] generaba un proyecto identitario como cultural para rescatar a las personas porque no se metieran en la drogas o en narco porque era común dentro de mi contexto.” (Història de vida Juani)

Comunitats en la joventut i primera edat adulta vinculades als estudis superiors

En ambdós casos, l'entrada a la joventut es fa des dels estudis superiors, on es troben situacions de risc vinculades, de nou, als seus contextos d'origen i a la seva classe social.

Pel que respecte a l'A., inicia uns estudis superiors lluny de casa, a Casablanca, on no genera vincles per un biaix de classe social. Decideix canviar d'estudis i s'integra a la Universitat, on genera vincles més profunds en un entorn més divers.

En el context universitari Juani es vincula a un grup de teatre i al moviment transfeminista, aquests espais el reafirmen en la seva creació de la identitat i els seus valors polítics. Per contra, en el moviment anarquista se l'exclou per la seva identitat sexo-genèrica. Per altra banda, es veu immers en un context on es veu abocat a la persecució judicial i repressió policial, que l'influenciarà fins que decideixi iniciar el procés migratori:

"[En el moviment transfeminista] Pude empezar a ponerle palabras a lo que me pasaba como corporalmente con los grupos masculinos. Esto también generó (...) como... exclusión del grupo anarquista. Había una situación (...) de degradación, de la identidad." (Història de vida Juani)

Juani acaba deixant la Universitat, influenciat sobretot per la violència que rep derivada de la persecució policial. Durant aquest període es muda a casa la seva germana i es veu obligat a buscar feina i acaba treballant amb un col·lectiu marxista-ortodox. Aquesta feina el duu a vincular-se una comunitat que, de nou, es troba al marge de la llei i perseguida policialment.

"No es legal. (...) Tú todo el tiempo te estás escondiendo de la policía. (...) Y es muy violento porque también cuando... los detienen a veces se agarran a golpes." (Història de vida Juani)

La violència patriarcal que pateix internament a l'organització i la repressió policial tenen conseqüències en la seva salut mental i acaba deixant la feina:

"Yo era como así por decirlo como el maricón del grupo. (...) Al punto que subirme a un vagón a dar el speech, el discurso, ya no podía. O sea... me aterraba [énfasis], me daba mucho susto... Me quedaba en la estación. A mí me terminó como rompiendo." (Història de vida Juani)

Procés migratori i primer contacte amb la societat espanyola

Tant l'A. com Juani decideixen marxar del seu país i migrar.

L'A. decideix marxar del Marroc per les expectatives de futur que té, sobretot vinculades a una qüestió socioeconòmica:

"Vaig pensar que... 'A. que estem al dos mil disset. Imagina't que estàs al dos mil vint-i-set'. I vale, vaig dir que no hi haurà ningú canvi. Allà vaig decidir sortir d'allà." (Història de vida A.)

Juani decideix marxar per la violència del seu context: per la persecució policial, per l'estigma familiar que li suposa aquest i per la precarietat socioeconòmica. També creu que a Espanya podrà experimentar la seva identitat sexo-genèrica com ell vol.

El primer contacte amb el context a Espanya i amb les comunitats que hi troben es fa difícil pels dos. Es troben un escenari de precarietat i discriminació. En els dos casos, l'indocumentació i la persecució policial estan presents en el seu procés d'adaptació a la nova realitat. L'A. passa per molts pobles i ciutats. Per ell, la barrera idiomàtica és una limitació enorme per integrar-se, per això en aquesta etapa sols es relaciona amb persones

marroquines migrades. A més, la situació amb la qual es troba inicialment és molt precària: no veu res per avançar. Decideix continuar amb el seu trajecte per buscar millors oportunitats. Finalment, la policia l'acaba detenint pel fet d'estar indocumentat:

"I vaig sortir d'allà. (...) Vam anar a Figueres. I es on vaig viure. Vaig viure dos mesos... Fins que... un dia em van detenir la policia, en plan així... Com sempre com fan amb tothom. I... i això, que em van donar l'expulsió i això... (Història de vida A.)

Juani durant aquest període s'implica en una entitat de persones migrades de Madrid que és clau en el seu procés migratori i d'adaptació. Quan arriba a Espanya, Juani vivència per primera vegada el racisme en pròpia pell i, de nou, es veu obligat a viure amb persecució policial:

"Yo nunca había vivenciado la categoría raza en mi cuerpo. (...) Tú no te das cuenta de que mucha gente que venimos de contextos occidentalizados pues cruzamos el charco [mar pacífico] y vemos que somos gente racializada."
(Història de vida Juani)

Establiment dels primers vincles comunitaris estables al país de destí

La vida de Juani i l'A. s'estabilitza més a Girona. Hi generen vincles amb persones i comunitats que s'estenen en el temps.

Inicialment, l'A. arriba a Girona després de la detenció. Evita la deportació dient que és menor d'edat i l'ingressen en un Centre d'Acollida de Girona. Juani arriba a Girona després d'una entrada al país molt complicada: dos intents fallits de tramitar la documentació amb dues persones diferents, un entorn social i jurídic molt hostil i una desvinculació dolorosa del col·lectiu de Madrid. Ambdós inicien trajectòries acadèmiques, laborals i formatives a Girona.

"La primera comunitat era... el lloc on feia, on estudiava. (...) Ahí em sentia molt còmode, la veritat. (...) Sentia queestic dins d'una comunitat que era la meva comunitat." (Història de vida A.)

En aquest punt, tots dos viuen junts a la *Semilla Migrante*, un bloc de pisos *okupat* a la ciutat de Girona.

Juani també intenta vincular-se al moviment antiracista, anarquista i transfeminista de la ciutat. Li resulta complicat accedir-hi per l'hermetisme que presenten els moviments. Finalment se n'allunya per discrepàncies ideològiques.

L'A., després de fer multitud de cursos amb entitats com Cooperativa Suara i Ecosol, prioritza cercar feina, però no en troba. Acaba decidint mudar-se a Figueres, on cerca el retrobament amb la comunitat marroquí. La seva experiència a la nova ciutat divergeix radicalment de les seves expectatives i està emmarcada per la segregació racial dels barris i la discriminació. En contraposició, sent un vincle molt intens amb la ciutat de Girona, on ha generat el seu teixit social, laboral i formatiu.

II. Estratificació social: incidència de la classe social i de l'estrat social

Situació socioeconòmica familiar precària: l'origen de les històries de vida

Les arrels genealògiques de Juani són en una família de persones treballadores i amb una trajectòria de migració. El seu pare, quan ell és molt petit, emigra als Estats Units per buscar-se la vida. La seva mare mor d'una malaltia física i Juani marxa de casa amb vint anys. En el seu cas, hi ha un seguit d'elements familiars que contraresten amb l'entorn socioeconòmic precaritzat d'Atacomulco: la feina de la seva mare com a professora i la migració del seu pare, que els duen a tenir un major poder adquisitiu i els permet anar a l'escola. Aquest fet, marca una diferència amb l'entorn, que, en part, fa que hi hagi un cert rebuig cap a ell:

*“Yo tenía el estigma de ser el hijo de una profesora. Entonces a mí a veces me hacían Bullying.”
(Història de vida Juani)*

L'A., per la seva banda, també té una família amb un estatus socioeconòmic baix.

“Allà al Marroc, no érem una família que teníem diners, tampoc érem una família que érem, en plan, molt pobres. Però érem una família que podíem comprar les coses bàsiques. Això. Les coses per menjar, teníem per menjar..” (Història de vida A.)

Incidència de l'entorn socioeconòmic precari al llarg de la infància i l'adolescència

Juani explica com aquest entorn marcat per la pobresa l'aboca a una adolescència conflictiva:

*“El entorno en el que crecí, me arrojó a actividades ilegales. (...) Si yo hubiera estudiado en una escuela de otro lugar entonces tal vez me hubiera orillado a ir al cine con los amigos, porque tal vez me lo hubiera permitido... (...) Pero la periferia donde yo vivía me llevo a actividades de tipo ilegales.”
(Història de vida Juani)*

No obstant això, sentia la incidència de la diferència del seu estrat social respecte l'entorn:

“Tenía otro tipo de sensibilidad, que no me hacía... agenciarme con esa masculinidad tan, tan violenta, tan agresiva. (...) Se hacía presente que en realidad yo venía de otro sitio y que había una diferencia.” (Història de vida Juani)

Per Juani, aquesta diferència en la classe social respecte els seus amics del barri és el detonant de la desvinculació d'aquesta comunitat, que es posa de manifest en una baralla física. La vinculació a una nova grupalitat més protectora i menys marginal, els estudis i la inserció laboral consoliden un nou entorn relacional amb més factors de protecció:

“Se hizo una campal así como densa, eh. (...) O sea allí te peleas con cadenas y cinturones. (...) Entonces a mí allí me paraliza. No me metí. Me quedé así como... como... [vacila] que no sé, también es una marca de que... de que crecí en otro sitio.” (Història de vida Juani)

Tant a Juani com a l'A., l'accés a estudis i a una feina els allunya del carrer.

Incidència classe social i l'estrat social en la joventut i en el procés migratori

En aquesta etapa, la incidència de la classe social i de l'estrat social en la vida de l'A. es posa de manifest en el context dels seus estudis superiors.

L'A. inicia uns estudis superiors lluny de casa, a Casablanca, on l'impacten les notòries diferències socioeconòmiques entre persones des del biaix del classisme. Decideix canviar

d'estudis i s'integra a la Universitat, on genera vincles més profunds en un entorn més divers. Finalment, les expectatives socioeconòmiques acaben sent un factor molt rellevant en la seva decisió de marxar del país i iniciar un procés migratori.

Juani, per la seva banda, ens relata amb detall les fluctuacions que ha tingut el seu poder social en els diversos contextos en els quals es relaciona a Mèxic: Primerament, en el grup cultural en el qual es vincula Juani, la seva corporalitat, la seva intel·ligència lingüística i la seva classe social li atorguen un major poder social. Seguidament, Juani s'integra en un grup de teatre on compta amb molt de reconeixement pels seus coneixements sobre política i per la seva edat. Finalment, però, es veurà amb l'obligació de deixar-lo per raons econòmiques. Quan va participar en col·lectius transfeministes i anarquistes, durant l'època de la Universitat, estudiar amb una beca li permet accedir a coneixements i a una sèrie de recursos que li suposen un major poder social. Juani necessita diners i comença a treballar en una organització marxista-ortodoxa on la classe social perd el paper predominant en els rols de poder. La seva identitat sexo-genèrica el duu a una vivència amb més factors de risc en aquesta comunitat:

"Había mucha violencia, mucha violencia machista... (...) Me trataban mal. (...) Fue el primer grupo donde yo sentía que no tenía poder." (Història de vida Juani)

"La clase social juega en otro panorama. Que hay otro tipo de estratificación, depende de... el capital cultural, social, intelectual, depende de los capitales que tienes, ¿no? Depende del capital sexual, también, del capital de género." (Història de vida Juani)

No tenir papers, determinant en l'estrat; incompatible amb el concepte de classe

Tant Juani com l'A. arriben a Girona sense permís per poder treballar. No tenir documentació del país on viuen és un fet que emmarca la seva quotidianitat, afecta la seva salut mental, les repulsa de l'espai públic i les exclou del mercat laboral.

L'A. no pot ni estudiar ni treballar. Tampoc pot llogar cap habitació, veient-se obligat a dormir al carrer tot i tenir diners per poder pagar un sostre.

"Quan no tens papers no, no, és que no existeixes. És així. (...) Pots morir i ningú ho sapigui qui ets." (Història de vida A.)

A Juani aquesta situació el vincula a un procés de dol i de depressió postmigració que l'aïlla al seu domicili:

"Los primeros seis meses fueron complicados. Hm... Porque no salía mucho. No tenía trabajo... (...) Un momento de duelo y de depresión pos-migración, eh... intenso" (Història de vida Juani)

Obtenir la documentació suposa un canvi crucial en la seva supervivència al territori:

"Hasta que... que conseguí... hasta que conseguí documentación y pude empezar a moverme más." (Història de vida Juani)

Juani es qüestiona el rol de la classe social en una situació d'indocumentació. Quan ni tan sols pots treballar legalment:

*“¿Qué es lo que pasa, cuando no se tienen papeles? ¿A qué clase perteneces? Porque creo que ni siquiera eres proletario, porque ni siquiera tienes acceso al trabajo.”
(Història de vida Juani)*

Ser una persona racialitzada i migrada a Espanya: racisme, xenofòbia i violència estructural

Un cop superada la barrera inicial de la documentació se segueixen trobant amb dificultats per establir vincles, per trobar un habitatge, per trobar feina. La seva condició de persones racialitzades i migrades els fa topar amb un mercat laboral que les rebutja i una societat que les vigila.

“Amb els blancs, bueno, em costava moltíssim, relacionar-me, els primers dies i això. Que no, que no... en plan, no sabia l'idioma, ni parlava, ni entenia, ni res. (...) Que em costava relacionar perquè sempre amb la por de... de rechazar. Ja estic acostumat a quedar-me a casa i estic acostumat a la soledat.” (Història de vida A.)

El seu color de pell, corporalitat, estètica, expressió de gènere marquen la forma en com l'entorn es relaciona amb ells. Els baixos ètnic-racial i migratori prenen el protagonisme.

“Que... encara que ets negre, encara que, que, que cobres el que cobres, aquí crec que el teu color... val més que, que... que qui ets tu. La resta és igual. Val més que la humanitat. (...) Aquí el teu origen val més que... que qui ets.” (Història de vida A.)

Aquestes implicacions de la seva corporalitat en l'estrat social vénen esbiaixades per la condició ètnica-racial:

“Una persona con rastas racializada posiblemente se vea como... como un típico hippie, drogadicto, que va así y se asocia a suciedad, todo. Y ves un blanco con rastas y vas a pensar que está sofi...sofisticado.(...) Posiblemente pienses que es tatuador. Mi cuerpo racializado (...) se me asocia más un estatus de criminalidad.” (Història de vida Juani)

Existència de diferències socioculturals entre origen i destí, aculturació i pressió sociocultural occidental

L'experiència de l'A. es vincula a una sensació de manca de llibertat per les diferències socioculturals i a l'observació de l'aculturació de les persones migrades. Ell mateix, fins i tot, ha hagut de renunciar al seu propi nom per intentar adaptar-se.

“La gent de la meva cultura que viuen aquí són molt diferents que la gent de... del Marroc. (...) Que no... que no semblen de la meva cultura.” (Història de vida A.)

“És que el meu nom, sincerament, al Marroc no és A., és H. [menys Occidental] (...) És una gran part, que s'ha quedat allà. (...) Són molt diferents. (...) M'agradaria tornar a ser com el H. (...) Com que vaig començar a convertir-me a un altre persona. Que no era jo.” (Història de vida A.)

Juani també parla sobre aquesta aculturació, des de la pròpia aspiració de les persones racialitzades, sentint-se atretes per l'ideal de *blanquitud*.

Pel que fa a la qualitat de vida, Juani sent que aspira a tenir més qualitat de vida subsistint als marges de la societat a Girona, que a Mèxic amb una vida normalitzada; a conseqüència del règim socioeconòmic:

“Vivo mejor como okupando, de lo que vivía allá, pagando un alquiler, viviendo en una habitación de uno por dos.” (Història de vida Juani)

Dins del projecte d'organització col·lectiva de la *Semilla Migrante* l'element racial-ètnic i migrant és clau per les participants que s'hi han vinculat. I, un cop estabilitzat el projecte, la classe social i els estrats socials s'hi dilueixen quan cooperen per intentar sobreviure.

“Empezaron a llegar órdenes de desahucio y la gente se fue. (...) Pues, curiosamente, la gente que no nos fuimos, (...) las persona migrantes, y racializadas.” (Història de vida Juani)

“Con la Semilla yo tengo otra estatus por las, por las cosas que sé... Pero se diluye. (...) Al haber división de tareas, se diluye la jerarquía. (...) Se diluye cuando intentamos sobrevivir.” (Història de vida Juani)

III. Resiliència comunitària de projectes d'organització col·lectiva de persones migrades com a factor de protecció en els països d'origen

El suport mutu entre persones migrades és clau en l'acollida

Per a Juani, el suport i la vinculació a un projecte d'organització col·lectiva de persones migrades suposa un factor de protecció clar en l'acollida al país de destí en el seu procés migratori:

“Lo que a mí me salvó, fue que conseguí un contacto en Méjico de... de un colectivo de Madrid, que se llama... Migrantes Transgresores. Yo conocí este colectivo, me abrieron como un mudo grande... (...) Me dio un marco teórico muy importante que me ayudó a sobrevivir.” (Història de vida Juani)

El suport mutu entre persones migrades és clau en la supervivència a llarg termini

Tant per Juani com per l'A., vincular-se a la *Semilla Migrante* els dona sostre, menjar i el suport i acompanyament necessaris per sobreviure en el nou context. El bagatge migratori de les seves companyes és una referència vital en la seva integració.

“Era la meva família d'aquí. (...) Em va ajudar moltíssim a integrar-me. Però moltíssim. (...) Em van ensenyar també com, com, com adaptar-me, en aquesta comunitat. Perquè era gent que venia... abans de mi. I ja té aquesta experiència d'adaptar-se.” (Història de vida A.)

Les característiques dels projectes d'organització col·lectiva exitosos

Des de la seva experiència, Juani i l'A. expliquen quins elements comunitaris creuen que han estat claus per l'èxit dels projectes d'organització col·lectiva en els que han participat.

- **Base filosòfica, implicació emocional coherent i trajectòries compartides**

L'inici de la construcció d'una col·lectivitat a la *Semilla Migrante* ve de la mà d'una idea en comú i d'unes trajectòries paral·leles, unes experiències corporals similars, des del dolor, que generen un vincle profund entre les persones:

“Lo que me hace generar una colectividad, es tener una idea común. Y no que esté hecha, sino que se esté dispuesta a desarrollar. (...) Había una base... (...) filosófica de pensamiento. Y de... y de dolor, y de duelo migratorio y de dolor corporal. (...) Habíamos vivido racismo. Había una emocionalidad que nos interpelaba totalmente. (...) Hablar de sororidad, como lo hacen las feministas,

algunas hablan de doloridad, que es como nos hermanamos más allá del género, des de procesos de dolor.” (Història de vida Juani)

▪ Adversitat comuna a enfrontar

En el cas de la *Semilla Migrante*, l'element que genera col·lectivitat de forma definitiva són les ordres de desallotjament de la pròpia casa. Amb aquestes, existeix una adversitat comuna a enfrontar.

“Terminó el confinamiento y empezaron los desahucios. (...) Como que teníamos que defender un espacio vital, pues teníamos un enemigo común y eso hace que la casa se cohesionara.” (Història de vida Juani)

▪ Dinàmiques internes: gestió dels conflictes, autocura, suport mutu, organització, voluntariat de participació i límits interns

Les dinàmiques internes de la col·lectivitat són crucials per un funcionament correcte de l'organització. Els conflictes, la gestió d'aquests i l'establiment de límits interns proporciona cohesió al projecte. La gestió emocional permet sustentar-lo.

“Tuvo que haber conflicto para que la casa se cohesionara porque así cada una sabe los límites. (...) Lidiar con la frustración. O sea... La Semilla, como te digo, eh... Si no tuviéramos estas herramientas emocionales, pues... Pues todo se vendría abajo.” (Història de vida Juani)

L'organització, la participació, la col·laboració i la comunicació en els espais de decisió i la responsabilitat en les tasques atorgades són claus per un bon funcionament de l'entitat:

Creo que la condición es que estamos organizadas. Que hacemos asambleas semanales, que tenemos una agenda... (...) Cuando hay una asamblea, o una reunión, estamos todas. Y nos hablamos bien.” (Història de vida Juani)

“La responsabilidad i comunicació i confiança. (...) Com per exemple, l'altre no l'agrada alguna cosa, llavors haurà de dir-la. Perquè sinó es com guardar-la, guardar, és com una bomba i al final... comença a agoviar-se. (Història de vida A.)

El suport mutu és un element que cohesiona i estableix llaços de cooperació. La voluntariat en la participació i les accions d'autocura com el descans i la desconexió són importants per no defallir:

“Otra precondition que dificultó fue que... (...) la Semilla, no solamente era una colectividad donde después cada quien se iba a su casa, sino que era nuestra casa. (...) Fue un trabajo de desgaste muy grande...” (Història de vida Juani)

▪ Aliances i suport veïnal, suport d'altres col·lectivitats i límits externs

El suport de l'entorn proper i les aliances amb altres col·lectivitats són elements que han enfortit els projectes en els quals han participat.

Primerament, conscients de la necessitat de comptar amb suport veïnal, van organitzar activitats per apropiarse al teixit social del barri:

“Empezamos a intentar darle vida a esta casa así. Con dos propuestas culturales.” (Història de vida Juani)

A la *Semilla Migrante* van establir aliances amb col·lectivitats similars:

“El proceso de construcción de la casa tuvo que ver con alianzas, alianzas identitarias. (...) En el confinamiento mucha gente perdió su trabajo, para eso nos aliamos con... con un colectivo, una asociación colectivo de mujeres trabajadoras del hogar sin papeles que se llama ‘Dones Endavant’.” (Història de Vida Juani)

Una necessitat que van detectar va ser la d'establir límits externs:

“Saber decir que no. Hemos tenido procesos donde hemos tenido que negar, cosas. Aunque van sobre la base identitaria, ¿sabes? Que todos los procesos colectivos tienen que tener límites.” (Història de vida Juani)

▪ **Caràcter temporal: una col·lectivitat es crea i és canviant i finita**

Les col·lectivitats tenen un caràcter temporal i, per tant, inicialment s'han d'originar. Per Juani hi ha un punt en el qual es passa de comunitat a col·lectivitat.

Finalment, es considera que els projectes d'organització col·lectiva no són fixes sinó canviants. I de la mateixa forma que s'originen, s'acaben diluint.

“La construcción de la colectividad a veces se piensa como algo fijo, como algo duradero. (...) Pero en realidad es que siempre se va rompiendo. (...) A veces enferman, a veces se ponen sanos, a veces se rompen, a veces vomitan, a veces se destruyen.” (Història de vida Juani)

Discussió i conclusions

A partir dels resultats obtinguts i donant resposta als objectius i a les hipòtesis de la recerca, s'extreuen diverses reflexions que s'estructuren sobre la base de tres conclusions principals:

L'estratificació social, element clau en el caràcter protector o de risc de la comunitat

L'estratificació social és un element clau a l'hora d'atribuir factors de protecció i de risc associats al teixit comunitari. En les històries de vida observem com la vinculació a comunitats categoritzades en un estrat social baix dins de la jerarquia social els duu a una violència estructural més present. La vinculació a comunitats en els barris perifèrics i marginals durant la infància els duu a rebre violència física, persecució policial, manca d'interès pels estudis i conflictivitat. Quan s'incorporen a un estrat social superior amb l'accés a una feina, a uns estudis o a comunitats culturals, les comunitats amb les quals es vinculen compten amb més factors de protecció. Ara bé, quan es dóna el cas que es vinculen en espai comunitari relacionat amb un estrat social diferent del propi, aquestes comunitats els rebutgen: la diferència en la classe social i l'estatus socioeconòmic, la identitat sexo-genèrica no-normativa o el biaix racial-ètnic i migratori són elements que intercedeixen negativament.

La classe social es vivència com a estàtica i els atributs de pertinença als estrats socials com a canviants i contextuals: els biaixos ètnic-racial i migrant, claus al país de destí

La classe social i l'estatus socioeconòmic, per una banda, són elements incidents en les seves històries de vida de forma relativament transversal. Són influents en la seva vinculació al teixit

comunitari al llarg de la seva vida als països d'origen i també són un element clau i detonant en la decisió d'iniciar el procés migratori. S'observa com, un cop al país de destí, l'abundància i el malbaratament que caracteritzen el règim econòmic d'Occident els permet accedir a unes condicions de vida més benestants i a més oportunitats formatives i laborals. No obstant això, no s'experimenten canvis substancials en el seu estatus socioeconòmic i en el país de destí la classe social passa a un segon terme pel que respecta a la incidència en el quotidià.

Per altra banda, els atributs que els col·loquen en un determinat estrat social i que conformen el seu estatus social són elements d'una incidència cabdal en les seves trajectòries vitals. Aquests atributs són molt diversos i es conformen –almenys– pels seus capitals cultural, social, intel·lectual, sexual i de gènere i per la condició de persones migrades i racialitzades. L'aparició dels biaixos ètnic-racial i migratori en el país de destí empeny a les joves a un estrat social desfavorable; l'indocumentació suposa un període on s'aguditzza l'exclusió social. S'observa com en un país Occidental és el fet de ser persones migrades i racialitzades el que impacta *transversalment* en les seves vides: en l'accés a l'habitatge i al mercat laboral, en la lectura de les seves corporalitats, en les relacions interpersonals i comunitàries...

Pel que fa als canvis que han experimentat les seves trajectòries en relació amb els estrats socials es fan tres valoracions:

1. S'han experimentat canvis identitaris i personals amb l'objectiu d'adaptar-se a l'estrat social del teixit comunitari al qual hi ha la pretensió d'incorporar-se: la masculinització com a forma de legitimació davant del grup o l'occidentalització i aculturació com a forma d'integració al país Occidental en són exemples.
2. Els mateixos atributs poden comportar diversitat d'estatus socials: unes mateixes característiques personals poden comportar més o menys poder social en relació amb diferents comunitats. Per exemple, la mateixa identitat sexo-genèrica es vivència com a detonant de discriminació en alguns grups al mateix temps que és motiu de reconeixement i de poder social en d'altres.
3. La constatació d'aquestes implicacions asimètriques d'uns mateixos atributs duu a concloure que el poder social en un determinat grup és variable en funció del codi de valors d'aquest. En aquest mateix sentit es posiciona Juani quan relata que “entre más comuni6n tengas con los valores del grupo, más vas a poder acceder (...) a esos privilegios”. Així doncs, si bé els privilegis i opressions en relació amb la societat de masses es podrien percebre de forma més estàtica i permanent, observem com el poder i el prestigi social en l'entramat de relacions interpersonals en petites comunitats, si bé estan emmarcades i influïdes pel marc sociocultural, és més fluid, genuí i contextual.

Pel que respecta als plantejaments de l'estudi, queda refutada parcialment la hipòtesi de l'estudi que plantejava que les percepcions i les experiències de les joves migrades participants de projectes d'organització col·lectiva indiquen que l'estrat social al qual aspiren en la comunitat de destí és més precari en comparació a l'estrat social que pertanyien en la comunitat d'origen per la seva condició de persones migrades. No es ratifica íntegrament aquesta hipòtesi, ja que si bé és cert que en el país de destí les joves queden relegades a un estrat social desfavorable en tant que racialitzades i migrades, també és cert que denoten que aspiren a una millor qualitat de vida, tot i viure als marges de la societat, per la tipologia de règim econòmic.

Els projectes d'organització col·lectiva: una finestra de factors de protecció, especialment en la vinculació a col·lectius de persones migrades en el país de destí

En les històries de vida relatades, les implicacions vitals de la participació en projectes d'organització col·lectiva són diverses. Si bé en alguns casos suposen experiències de discriminació (justament a conseqüència de les conclusions anteriors), íntegrament responen a associacions de persones amb necessitats comunes amb cert caràcter polític o contracultural i en la seva majoria suposen experiències vinculades a factors de protecció dins de contextos precaritzats i de risc. Aquests projectes solen generar comunitats regides per valors socials alternatius que poden suposar una reestructuració dels rols de poders interns així com una difuminació de les jerarquies socials internes. Aquesta és la situació que es dona en casos com el de la *Semilla Migrante*.

La vinculació a factors de protecció en la participació en projectes d'organització col·lectiva es fa més palesa, més incident, en l'associacionisme migrant. Els testimonis recollits en aquest estudi descriuen com la participació col·lectiva en aquestes comunitats ha estat decisiva tant en la seva acollida i integració inicials al país, com en la seva supervivència a llarg termini, facilitant-los tant recursos materials (habitacionals, econòmics), com socials (relacionals, emocionals). Les relacions interpersonals en el si d'aquests projectes es caracteritzen per la vinculació des d'excepcionalitat del paral·lelisme de les experiències viscudes, marcades per dolors i vivències similars. També des del suport mutu i la referencialitat de l'experiència prèvia de les companyes. En conclusió, es considera refutada la hipòtesi de l'estudi que es plantejava que els relats vitals de les joves migrades participants en projectes d'organització col·lectiva es vinculen a processos de resiliència comunitària com a factors de protecció en el marc de la pertinença a un estrat social desfavorable.

Un agraïment enorme a Juani i a l'A. per la seva generositat.

Referències bibliogràfiques

- Cordero, M. C. (2012). Historias de vida: Una metodología de investigación cualitativa. *Revista Griot*, 5(1), 50-67.
- Ferrarotti, F. (2007). Las historias de vida como método. *Convergencia*, 14(44), 15-40.
- Lenin, V. I. (1919). *Obras Completas*. (1ª ed.) Moscú: Editorial Progreso.
- Muñoz, J. J. P. (1992). *El método biográfico: El uso de las historias de vida en ciencias sociales*. (Vol. 5). Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS).
- Nina-Estrella, R. V. (2018). Procesos psicológicos de la migración: aculturación, estrés y resiliencia. *Boletín Científico Sapiens Research*, 8(2), 29-37.
- Ochoa, J. (gener de 1997). *Las historias de vida: un balcón para leer lo social*. Razón y palabra. <http://www.razonypalabra.org.mx/anteriores/n5/hist.htm>
- Pérez, J. L. (1989). Estratificación social: Fundamentos, teorías e indicadores. *Revista de psicología general y aplicada: Revista de la Federación Española de Asociaciones de Psicología*, 42(3), 385-393.
- Suazo, M. R. M. (2016). Resiliencia comunitaria y su vinculación al contexto latinoamericano actual/Community resilience and its relationship to the current Latin American context. *TS Cuadernos de Trabajo Social*, (14), 23-45.
- Uriarte Arciniega, J. D. (2013). La perspectiva comunitaria de la resiliencia. *Psicología política*, (47), 7-18.

Revista Educació Social

Els criteris de publicació a la Revista d'Educació Social (RES) són els següents:

- L'extensió de les propostes de col·laboració com articles serà d'un mínim de 5 i un màxim de 20 planes, DIN A4, lletra Arial o Times, cos 12, interlineat 1,5. En cas d'una ressenya bibliogràfica, cròniques o informacions de cursos, l'extensió no podrà superar dues planes DIN A4, lletra Arial o Times, cos 10. Interlineat 1,5.
- La primera pàgina ha d'incloure el títol de la col·laboració -breu i descriptiu- (com a mínim en castellà i anglès), el nom i lloc de treball dels autors / es; un resum (com a mínim en castellà i anglès) d'entre 100 i 200 paraules, en el qual s'indicaran àmbit, contingut, metodologia, resultats i conclusions principals i les paraules clau (i Keywords) de l'article o col·laboració. A la fi de la col·laboració s'inclourà un apartat de bibliografia i referències, ordenades alfabèticament.
- Els marges seran de mida APA (2,5cm en les quatre vores).
- Si es tracta d'una ressenya bibliogràfica s'ha de encapçalar amb la cita bibliogràfica completa de el document ressenyat.
- L'autor enviarà el text en un suport digital (disquet, pen-drive, targeta, etc.) o per correu electrònic *, escrit en Word o en format compatible (odt, rtf, etc.).
- Les taules, imatges, gràfics, etc. han de constar a més d'en text, en arxius diferents; cal indicar la localització en el text. Així mateix han d'anar numerats consecutivament, portar un títol breu autoexplicatiu i la font.
- Es pot (i s'aconsella que així es faci) adjuntar imatges, fotografies, gràfics, etc., amb permís de publicació, per l'edició digital.
- Els articles hauran d'anar acompanyats de les següents dades: nom i cognoms dels autors / es, adreça, telèfon, correu electrònic, professió i lloc de treball.
- El / la / els / les autor / a / és / es són responsables que les cites siguin completes i exactes.
- Les afirmacions en text s'han de documentar.
- Les cites han de seguir l'esquema establert.
- Tot el citat ha de ser referenciat en la bibliografia, que es confeccionarà amb sagnat francès. El format de les referències i bibliografia ha de seguir l'esquema establert.